

”Der er brug for et nyt koncil”

Interview med Edward Schillebeeckx, O.P.

Ignace d’Hert og Jos Vandikkelen

Da vi træder ind ad døren, er han ved at lukke sin laptop ned. Arbejde er der nok af, for han er i gang med en grundig redigering af sin nye bog om sakramenterne. Med det samme fyger navne på sociologer og teologer om ørerne på os: han har fået øje på nye bøger med nye idéer, som han vil indarbejde i sin egen publikation.

På bordet ligger der en nylig udkommet bog: en oversættelse af én af hans bøger til mandarin. Det er for længst blevet nærmest umuligt at holde styr på de sprog, hans bøger er oversat og oversættes til.

Schillebeeckx er mærket af sin alder – han fyldte halvfems sidste år! – og af sin sygdom. Men hovedet fejler ikke noget og han er stadigvæk markant i sine udtalelser. Og heldigvis har han sin sans for humor og sin fortælleglæde i behold. Han nyder tydeligvis stadigvæk sit arbejde, livet. Gud, Jesus, kirken, de er fortsat hans lidenskab.

Vi ville gerne tale med ham om valget af Joseph Ratzinger til Benedikt XVI. De har kendt hinanden godt: fra koncilet (Vatikanum II) og fra de første år i redaktionen af Concilium, det progressiv-teologiske tidsskrift, som udkommer på forskellige sprog og som blev grundlagt for yderligere at udarbejde og anvende koncilets idéer teologisk.

Fra løssluppen til dogmatisk

I begyndelse af 90erne holdt den nederlandske konciljournalist og forfatter Michel van der Plas et foredrag hos os i Belgien. Han fortalte om et møde, som holdtes af den nye teologis ”creme de la creme” i begyndelsen af 60erne med henblik på det kommende koncil. Han citerede fra et mødereferat, hvor der ordret stod: ”Stemningen var i top, kåd, nærmest løssluppen. Man svor hinanden, at kirkens fornyelse ville blive en realitet”. Og der var Joseph Ratzinger altså også med?

Schillebeeckx: ”Ja, det kan du tro – sammen med teologer som Rahner og Congar. Og åbne biskopper som Garonne fra Frankrig, der var præfekt for Kongregationen for Universiteterne – og som senere hen er blevet lidt mere konservativ. Dengang var Ratzinger meget åben! I det første nummer af tidsskriftet *Concilium* skrev han en artikel om kollegialitet, som han forsvarede med næb og klør. Senere, da han var blevet biskop, underordnede han kollegialiteten under biskoppen. Det mærkværdige er, at han nu, som pave, drager denne kollegialitet frem igen. Om der er tale om et omslag? Både ja og nej. Ifølge folk som kender ham – jeg tænker her f.eks. på Hermann Häring, som er blevet undervist af ham og som har skrevet en bog om ham – er og forbliver han en retlinet personlighed. Men pastoralt – det er noget der ses oftere – er der mere åbenhed. Men principperne, de kommer i første række. Dem piller der ikke ved. Men i den daglige praksis...

Ratzinger har f.eks. eftertrykkeligt indtaget det standpunkt, at protestanter ikke må gå til kommunion. Her i Nederland vakte det stor opstandelse, da den gamle dronning Juliana som protestant gik til kommunion under bryllupsmessen for sit protestantiske barnebarn og hans katolske brud. Det var ikke tilladt. Men i Rom sagde man bagefter, at man godt må ved særlige lejligheder og ved vigtige begivenheder...

Og så kan det ske, at Ratzinger, på trods af, at han har skrevet et tydeligt brev om, at det at give kommunionen til protestanter er af det onde, selv gav kommunionen til den protestantiske frøbror Roger fra Taizé ved begravelsesmessen for Johannes Paul II. Frøbror Roger fik kommunionen og gav Ratzinger et kærligt klap på skulderen. En ting er læren, noget andet er den pastorale praksis.”

Indtager han samme holdning over for andre religioner?

Schillebeeckx: ”Det tror jeg ikke. Den ene sande kirke er den romersk-katolske. Tænk på hans dokument *Dominus Iesus* angående Jesu Kristi og kirkens unikke karakter og frelsebringende universalitet, det stærkeste han nogensinde har skrevet. Det er da uforeneligt med åbenhed over for andre religioner. Johannes Paul II havde endog mildnet den tekst. Ratzinger bruger udtrykkene ”eksklusiv” og ”definitiv”. Et dogme er som omskrivning af et mysterium aldrig definitivt. Det er definitivt for den og den bestemte tid og så alligevel.”

Ratzinger er også kendt som manden, som vil have teologerne til at gå i rad og række. Han har endog frataget dem beføjelser, når de ikke makkede ret.

Schillebeeckx: ”Men det var han ikke ene om. Det var Paul VI allerede i gang med. Alle de processer, hvor jeg har måttet forsvare mig i Rom, fandt sted under Paul VI. Én gang, den fjerde, var Ratzinger også involveret. Der drejede det sig om embedet i kirken. Den proces har udløst en såkaldt *notificatio*, det vil sige, at de advarede de troende om, at de nok alligevel ikke kunne være helt indforstået med det jeg sagde. Og det kun, fordi jeg ikke havde forudsat den apostolske succession¹ som grundlæggende i forbindelse med det kirkelige embede – noget, man jo ifølge Rom skal gøre. Jeg har den opfattelse, at Skriftens syn på embedet og menighedens behov går forud for *successio apostolica*. Denne problemstilling havde Ratzinger indklaget mig for. Han syntes det var logisk, at man regulært skal være præsteviet for at kunne lede fejringen af eukaristien. Skriften og menigheden er underordnet dette. Man kan indrømme, at det ikke var et dogme og altså ikke klart defineret. Nogle måneder senere skrev han så det der meget omdiskuterede brev *Ordinatio sacerdotalis*. Der slår han fast, at det fra da af var klart defineret (*ler*). Det har han så selv besluttet, som præfekt for Troskongregationen. Men naturligvis kunne han kun bringe dette til torvs med pavens tilslutning. Så skrev jeg en ny bog – om kristen identitet og kirkelige embeder, som en forsvarstale for menneskene i kirken (1985)². I den siger jeg ikke længere noget om, at lægfolk burde kunne lede fejringen af eukaristien, men til gengæld, at lægpastoratet absolut bør anerkendes som embede. Det behøver ikke ubetinget at ske ved en vielse. Det kan ske på mange forskellige måder.”

¹ Til orientering et citat fra M. Villain, *Er den apostolske succession mulig uden om håndspålæggelsernes kæde?*, Concilium 4 (1968): ”I den klassiske lære forestiller man sig den ’apostolske succession’ som en slags stamtræ, der forbinder en biskop (eller en præst) med de tolv apostle og Kristus ved en uafbrudt række af håndspålæggelser. Ved denne sakramentale handling, som et medlem af hierarkiet forretter på den rigtige måde, modtager kandidaten af Kristus selv præsteembedets fylde (...). Dette rent juridiske standpunkt har vidtrækkende konsekvenser. En læg, som ikke modtager en håndspålægning, kan på ingen måde anses for at være kompetent til den apostolske tjeneste.” (redaktion TGL)

² E. Schillebeeckx: *Pleidooi voor mensen in de kerk*. Oversat til tysk under titlen: *Christliche Identität und kirchliches Amt*, Patmos, 1985; på fransk hedder bogen: *Plaidoyer pour le peuple de Dieu*, Editions du Cerf, 1987. (O.a.)

Intelligent og introvert

Tror De det er muligt, at Ratzinger på dette punkt ændrer eller modificerer sit standpunkt?

Schillebeeckx: "Jeg ved det ikke. Hans Küng – som også har kendt ham meget godt – siger: jeg venter endnu to måneder. Jeg giver ham lidt tid til at vise, hvad han vil. Men kan jo ikke benægte, at Ratzinger er manden, som har forfulgt befrielsesteologien. Han har selv sagt, endnu før han blev pave, men alligevel i den periode, hvor han var formand for konklavet, at befrielsesteologien er faldet sammen. Ja... ved hans optræden. Men befrielsesteologien findes stadigvæk, kan du tro. Den fortsætter bare. Det har at gøre med den måde, befrielsesteologien er opstået på. Gustavo Gutierrez siger det selv i sin første bog: først var der en bevægelse nedefra og den er vi begyndt at reflektere over. Befrielsesteologien er opstået som refleksion over det, der skete. Mens teologer som J.B. Metz og jeg selv, vi bare sad og arbejdede inde på vort studerekammer. Det gør en stor forskel."

Hvordan er Ratzinger egentlig?

Schillebeeckx: "Han er egentlig en meget introvert type. Næsten patologisk introvert. På vores møder mælede han næsten aldrig et ord. Studenterne – det hører jeg nu fra Hermann Häring – måtte godt stille spørgsmål, men de måtte ikke være kritiske. Efter protester fra de studerende blev det så tilladt, men spørgsmålene blev derimod besvaret skriftligt. Tja, hvad ligner det. Det er der noget krampagtigt ved. Dertil kommer desuden den 'tvang', som sådan en funktion som præfekt for troskongregationen medfører. Der måtte han sørge for troens renhed. Det har gjort ham endnu mere tilknapet, nedtrykt. Nu, hvor han er pave, synes han at være forandret. Han begynder at le. Det har aldrig gjort tidligere, han var altid alvorlig. I og med han blev pave er der ligesom faldet en byrde fra hans skuldre. Jeg tror derfor, at han kommer til at lægge andre accenter. Det faktum, at han ikke vil kaldes Johannes Paul og heller ikke Johannes eller Pius vil jo sige, at han distancerer sig lidt fra hele den række paver. Den forrige Benedikt var ikke værst. Det var jo den mand, som har gjort en stor indsats for at få en ende på krigen fra 1914-1918. I hans biskopvåbenskjold stod der da også *Pax Christi*. Desuden er Ratzinger en meget intelligent mand. Og han er god til at forklare tingene, men nok lidt tørt."

Brug for en åben kirke

ilbage til Vatikanum II. Hvad er det så, som i dag trænger mest til at blive sat på dagsordenen?

Schillebeeckx: "Benedikt vil sikkert fuldføre Vatikanum II. Paul VI og i hvert fald Johannes Paul II har bremset processen. Men han vil fortsætte. Jeg baserer mig her på, hvad han har sagt om kollegialitet og om samvittigheden som sidste afgørende instans. Selv om han efter sit valg allerede et par gange har talt om abort og eutanasi. Alligevel har jeg indtryk af, at han pastoralt ikke vil følge de strenge linier. Måske nok i teorien, men han vil nok – tror jeg – prøve på, at finde pastorale løsninger. Jeg håber, at han vil prøve at løse problemerne på den måde. Ellers bliver det virkelig en katastrofe. For man ser jo, at paven f.eks. her i Nederland ikke længere siger så mange katolikker noget."

Og der sker besynderlige ting. Ved visse lejligheder var der en massiv interesse hos unge mennesker for Johannes Paul II. Under sine taler fik han bragende bifald, alt imens de unge mennesker jo ikke gør hvad han siger. Og de véd, at de ikke gør det. Jeg havde troet, at dette ville bortfalde efter Johannes Pauls død. Men nej, det fortsætter bare hos Benedikt. Det har for mig at se noget at gøre med den krisetid vi lever i. I den opstår der en længsel efter nogen, der bestemmer, jo, til sidst en længsel efter diktatur. Det er naturligvis farligt. Man ser det både hos højreorienterede og hos venstreorienterede.

Vor tids unge mennesker er hvad kirken angår ubeskrevne blade. De er interesseret i religion i bred forstand. Men når det bliver til "kirke" står de af. Har det konsekvenser for kirken?

Schillebeeckx: "Ja. Kirke bør da også få en anden betydning. Ordet skal udfyldes anderledes. Kirken er et trosfællesskab. I en verden, der bliver mere og mere individualistisk, kommer fællesskab i anden række. Der findes mennesker som ligefrem er bange for "kirke", de vil ikke tilhøre en klub. Og alligevel mærker man også hos unge mennesker behovet for fællesskab. Men det er alt sammen lidt diffust. Det vil altså sige, at kirken bør blive anderledes. Kirken er ikke direkte stiftet af Jesus. Med andre ord: alt er muligt, det er mit standpunkt. Men man kan heller ikke sige, at Kristus ikke har villet kirken. Det er netop, fordi Jesus var som han var, at han fik disciple. Og så får man en gruppe mennesker, som hører sammen og kommer sammen. I det lange løb er der så brug for et par praktiske regler og der kommer en slags institutionalisering. Men så lidt som muligt og så åbent som muligt. Det harmonerer ikke med den nuværende pyramidale struktur, centralisationen... Det er noget som kirken desværre ikke indser. Nu siger også denne pave, at kirken vil blive mindre, en hellig rest. Det er det omvendte af det, som Jesus mente. Han gik og ledte efter det tabte får."

Hvad er de bærende elementer for en ny kirke?

Schillebeeckx: "Det drejer sig altid om Gud i teologien. Men teologien taler om hele vor verden. Om det at være menneske, om den menneskelige eksistens. Fra de sociale videnskaber véd vi, at hvert menneske lever ud fra en bestemt tradition, den, han befinder sig i. Lige fra begyndelsen. Gennem opdragelsen, etc. Når man altså postulerer, at der er en gensidig konfrontation mellem fortiden, som kan kritisere nutiden og omvendt – og det er jo til syvende og sidst også kernen af min hermeneutik – så stiftes kirken i virkeligheden hele tiden på ny. De små kirker omkring de konservative biskopper, der distancerer sig herfra, de vil sikkert blive ved med at bestå. Som små hæretiske men ikke skadelige tilfælde. Jeg slår altså til lyd for en negativ ekklesiologi.

Dette vil give anledning til konflikter, det er helt sikkert. Hvordan de skal løses? Det skal man bruge sociologer og psykologer til, som véd, hvad der for tiden rører sig i menneskets psyke. Og så skal der fortsat være en åbenhed over for den der officielle kirke. Ellers går det helt galt.

Jeres kardinal Danneels er meget diplomatisk i de ting: to skridt frem og et tilbage, hele tiden. Men hans reaktion på pavevalget, det var... Jeg kunne se, at manden var rasende. Og glad for, at han ikke selv var blevet pave. Der er der nogle, som tilskriver hans vrede det faktum, at han ikke selv blev valgt. Men det tror jeg overhovedet ikke på. Jeg kunne ellers godt have tænkt mig det. Han er en åben mand, men han kan, taget sin position i

betragtning, naturligvis heller ikke altid sige, hvad han tænker. Den form for selvcensur hører jeg mere og mere om hos teologer og præster.”

Har vi brug for et nyt koncil?

Schillebeeckx: ” Det har vi helt sikkert brug for, men ikke under Benedikt og heller ikke tidligere under Johannes Paul II. På den anden side, mens koncilet står på, er alle frie. Jeg husker endnu meget godt, at jeg i sin tid gik til pater Brown. Han var dengang allerede kardinal, men før det havde han været vores ordensgeneral. Jeg havde ved koncilets begyndelse skrevet en tekst og taget den med til ham. Og jeg sagde til ham: ’Du vil sikkert ikke være enig med alt’. Han sagde: ”Jamen, nu må man sige alt, hvad man vil. Det er det, der er formålet med et koncil. Men bagefter, når de tager beslutninger, så skal man da også acceptere dem. Ingen kan tage dig det ilde op, hvis du siger noget, som er anderledes, selv om det i vore øjne lyder hæretisk. Det må man godt. Det er derfor man har et koncil.”

Et koncil finder altså sted i en atmosfære af åbenhed. Men vi skal heller ikke romantisere det. Der findes også manipulation sted. Pater Chenu har således røbet i en bog, som han skrev som 92-årig, at der i koncilteksten *Gaudium et spes* (den dogmatiske konstitution om Kirken), som blev godkendt den 7. december 1965, ikke var tale om begrebet *lex naturalis*, naturloven. Og alligevel forekommer det begreb to gange i det publicerede dokument. En regulær forfalskning altså. Men der var dog nogle – blandt dem Ratzinger – som syntes, at teksten var for optimistisk. Den havde for meget af 60’ernes atmosfære i sig. Det er imidlertid karakteristisk for Ratzinger, han har altid været en kulturpessimist.”

Gud er og forunder frihed

Til sidst et spørgsmål angående Dem selv. Hvad betyder at tro for Dem?

Schillebeeckx: ”Mennesket er fra natur af religiøs, men det vil ikke sige, at han derfor også er troende. Mennesket tror ikke nødvendigvis på Gud. Et fællesskab kan ikke bestå uden religion, om den nu er meningsfuld eller en form for vanvid, for det kan religion også være. Mennesker lever af det håb, som er iboende i religion, også i et sekulariseret samfund. Ellers ville alle disse nye former for spiritualitet ikke opstå. Dem har mennesker behov for. Men, de kan ikke realisere sig selv, ikke frelse sig selv.

Da dette ræsonnement ikke er komplet tilføjer jeg altid noget: Åbenbaring findes, men den kommer ikke direkte ovenfra. Den er vævet ind i de troende menneskers svar. Dette er selve troens handling: at du siger, at der virkelig findes en Gud, som giver sig til kende og lader høre fra sig i de menneskelige tildragelser. Ud fra dette er en erfaringsteologi uundværlig.

At tro har for mig at gøre med en troens handling, men den skal for mit vedkommende straks kunne forsvares rationelt. Og det skal endda være rationelt mere forsvarligt, end at sige: ’Gud eksisterer ikke’. For man konfronteres med en masse problemer. To tredjedele af menneskeheden lever for eksempel på eller under fattigdomsgrænsen. Hvad betyder dette i sidste ende, hvis der ikke er nogen, som transcenderer mennesket selv?

Jeg tror på Gud som en realitet, der eksisterer uafhængig af os, men som vi er afhængige af. Men – Gud er jo et mysterium: vi ved ikke, hvem Gud er. Men Gud viser sig

i mennesket Jesus. Du skal bare kigge på dette menneske, på hans livsvej, så ved man noget om Gud. Den Gud er den absolutte uselvskhed og den absolutte frihed, han er ny hvert øjeblik, det vil sige ny for os. Ved selve det faktum, at han har skænket mennesket frihed, vil han også acceptere den frihed. Han blander sig ikke. Han lader menneskerne råde. Gud står ikke i vejen for den menneskelige autonomi. Gud er absolut fri i hvad han er.

Det har den amerikanske jesuit Roger Haight også skrevet i sin fantastiske bog *Jesus: Symbol of God*, som desværre er blevet forbudt – af Ratzinger”.

Oversat fra nederlandsk og bearbejdet af Herman van Tooren fra: *Er is een nieuw concilie nodig*. Interview med Edward Schillebeeckx ved Ignace d’Hert og Jos Vandikkelen i *Tijdschrift voor Geestelijk Leven*, Leuven, 2005/4